

Aneta Drabek
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego

adrabek@lib.bg.us.edu.pl

Próba oceny prenumeraty czasopism zagranicznych w bibliotekach ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek uniwersyteckich oraz biblioteki Wyższej Szkoły Biznesu w Nowym Sączu"[1]

Wstęp

Wielokrotne badania potrzeb użytkowników wykazały, iż czasopisma są najlepszym i najczęściej wykorzystywanym źródłem informacji, zwłaszcza w naukach ścisłych. Wiąże się to z aktualnością zamieszczanego materiału, związanego z krótkim czasem publikowania czasopism, w porównaniu do cyklu wydawniczego książki. Decyzje dotyczące prenumeraty, przy zmniejszających się budżetach bibliotek i jednocześnie coraz wyższych cenach czasopism, zmuszają corocznie do rezygnacji z prenumerowanych dotąd tytułów. Przy podejmowaniu takich decyzji wykorzystać można różne kryteria oceny, umożliwiające optymalny dobór czasopism do prenumeraty, zgodny z kierunkiem badań prowadzonych przez daną jednostkę. Wśród stosowanych dotąd metod oceny wyróżnić można:

1. Komisje ekspertów - ich zadaniem jest wybór najważniejszych periodyków z danej dziedziny.
2. Statystyki biblioteczne - obrazują stopień wykorzystania czasopism już prenumerowanych. W ten sposób można wyeliminować periodyk, który nie jest wypożyczany i zrezygnować z jego kosztownej prenumeraty.
3. Analiza wypożyczeń międzybibliotecznych. Na podstawie danych liczbowych w prosty sposób można określić czy periodyk jest często zamawiany (a więc wykorzystany) i, być może, bardziej opłacalna dla biblioteki będzie jego prenumerata, niż zamawianie pojedynczych artykułów.

Jednakże najczęściej wykorzystywaną metodą oceny czasopism stała się metoda bibliometryczna. Obecnie większość ocen dokonuje się przy pomocy danych uzyskanych z baz danych Institute for Scientific Information (ISI) w Filadelfii - *Journal Citation Reports (JCR)*, a zwłaszcza przy pomocy zawartego w bazach wskaźnika *Impact factor (Ip)*. *Impact factor* umożliwia ocenę czasopism w ramach danej dziedziny wiedzy. Wskaźnik ten nie może być stosowany do oceny czasopism w ogóle, niezależnie od dziedziny do jakiej przynależy czasopismo. Nauki społeczne są reprezentowane przez 56 różnych dziedzin wiedzy, od antropologii po socjologię, prawo czy transport. Różnorodny charakter tych dziedzin i tradycja cytowań nie pozwalają na ocenę periodyków za pomocą "surowego" *Ip*. Słowa te zilustruje poniższy przykład. W 1998 roku najwyższy wskaźnik *Ip* w dziedzinie psychiatrii uzyskało czasopismo *Archives of General Psychiatry* i jego wartość wyniosła 9.398, natomiast w dziedzinie *area studies* najwyższy *Ip* otrzymało czasopismo *Latin American Research* ($Ip=0.897$). Z powyższego przykładu wynika, iż tworzenie rankingów według wskaźnika *Ip* może mieć sens jedynie dla jednej dyscypliny.

Poza tym jedno czasopismo może przynależeć do jednej dziedziny lub kilku z nich. W naukach społecznych jest to zjawisko dość częste i dotyczy 30% całości indeksowanych periodyków. Często bywa również tak iż czasopismo w różnych latach zmienia dziedzinę, co może być skutkiem zmiany profilu tematycznego lub też wyodrębnienia się nowej specjalności.

Wszystkie wymienione ograniczenia uzasadniają potrzebę zastosowania metodyki umożliwiającej kompleksową ocenę czasopism i możliwość ich porównywania między sobą. Niniejsza praca oparta będzie na metodyce I. Marszakowej-Szajkiewicz, wykorzystanej po raz pierwszy w 1988 roku do oceny czasopism rosyjskich[2]. Metodyka ta, dzięki zastosowaniu dwóch nowych parametrów umożliwia śledzenie dynamiki rozwoju poszczególnych dziedzin oraz ocenę czasopism. Wykorzystanie tej metodyki może pozwolić na kompleksową analizę czasopism z danego kraju lub też może być dodatkowym czynnikiem brany pod uwagę przy decyzjach dotyczących prenumeraty nowych periodyków lub rezygnacji z konkretnych nie wykorzystanych tytułów. Metodyka ta znalazła już praktyczne zastosowanie w ocenie prenumerowanych czasopism w Śląskiej Akademii Medycznej w

Katowicach[3]. Przykładem wykorzystania tej metodyki jest artykuł poświęcony analizie czasopism zagranicznych z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej[4].

Przedstawiona próba oceny czasopism zagranicznych, prenumerowanych przez biblioteki polskie, może być dodatkowym obiektywnym argumentem brany pod uwagę we wszelkich decyzjach związanych z prenumeratą.

Oceną objęto tylko czasopisma indeksowane w bazie danych *Journal Citation Reports*. W artykule zanalizowana zostanie prenumerata czasopism z nauk społecznych w 1998 roku przez biblioteki polskie, ze szczególnym uwzględnieniem czasopism kupowanych przez 13 uniwersytetów, jako dużych ośrodków badawczych w zakresie nauk społecznych oraz jednej uczelni niepaństwowej - Wyższej Szkoły Biznesu w Nowym Sączu, ze względu na jej bogaty księgozbiór literatury zagranicznej. Wykaz tych czasopism zawiera **aneks**.

Dane dotyczące prenumeraty zostały uzyskane z bazy danych przygotowywanej przez Bibliotekę Narodową: Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych[5]. Analiza dotyczyła roku 1998.

Metodyka badania czasopism

Bazy danych *ISI* dają wielorakie możliwości przeprowadzenia badań bibliometrycznych. Pozwalają one na ocenę czasopism ze względu na różnorakie wskaźniki. Porównaniu czasopism i określeniu np. ich aktualności służą odpowiednie wskaźniki. Dane faktograficzne zawarte w bazie JCR pozwalają na usytuowanie danego periodyku w rankingu najlepszych czasopism, najlepszych tzn. najczęściej cytowanych i to w ostatnich latach. Pierwszym z tych wskaźników jest *Impact factor (Ip)*. Impact factor pozwala na wybranie tych wydawnictw ciągłych, które mają największy wpływ na rozwój danej dyscypliny. Ip to stosunek ilości odsyłaczy, które czasopismo otrzymało w roku bieżącym na artykuły z dwóch poprzednich lat, do liczby artykułów opublikowanych w dwóch poprzednich latach.

$$Ip_n = \frac{R_{n-1} + R_{n-2}}{S_{n-1} + S_{n-2}}$$

gdzie R - liczba odsyłaczy

S - liczba artykułów

n - bieżący rok

Ogólnie można stwierdzić, że czym wyższy *Ip*, tym lepsze czasopismo.

Przykład

Przeliczenie wskaźnika *Impact Factor* dla czasopisma *Journal of Legal Studies* za rok 1998 wygląda następująco:

Cytowania w 1998 roku artykułów opublikowanych w roku:

	1996 = 70
	1997 = 88
Suma	(1996+1997)= 158

Liczba artykułów opublikowanych w roku:

	1996 = 19
	1997 = 23
Suma	(1996+1997)= 42

Kalkulacja wskaźnika: $\frac{158}{42}$

Do oceny czasopisma ważny jest standardowy wskaźnik wpływu czasopisma - K; aby go obliczyć potrzebna jest jeszcze jedna wartość, tzw. *Ig*, czyli *Impact factor* dziedziny wiedzy. Obliczanie *Ig* polega na wybraniu 5 czasopism mających najwyższy wskaźnik *Ip*. Następnie sumę odsyłaczy jakie otrzymały te czasopisma na artykuły, z dwóch ostatnich lat, należy podzielić przez sumę artykułów opublikowanych w tych periodykach w tych samych latach.

$$Ig = \frac{R_1 + R_2 + \dots + R_n}{S_1 + S_2 + \dots + S_n}$$

gdzie $R_1, R_2...R_n$ - liczba przypisów jakie otrzymało czasopismo (na artykuły opublikowane w tym periodyku w dwóch ostatnich latach), $S_1, S_2...S_n$ - liczba artykułów opublikowanych w danym czasopiśmie w ciągu ostatnich dwóch lat.

Przykład

Tabela 1

Wyliczenie wskaźnika I_g dla dziedziny prawo (*Law*) za rok 1997

Tytuł czasopisma	Suma cytowań	Suma artykułów	I_p
Harvard Law Review	614	95	6.463
Yale Law Journal	487	81	6.012
Columbia Law Review	415	90	4.611
Michigan Law Review	302	73	4.137
Stanford Law Review	263	64	4.109
Suma	2081	403	$I_p'=5.066$

$$I_g = \frac{2081}{403} = 5.16$$

Obliczony dla konkretnej dziedziny wskaźnik wpływu jest większy niż średnia wielkość wskaźnika, jaka mogłaby być skalkulowana dla tych czasopism[6]. Na podstawie wartości wskaźnika I_p , zawartej w bazie JCR oraz obliczonych wskaźników wpływu danej dyscypliny I_g można dokonać oceny czasopism. W tym celu wprowadza się odpowiedni wskaźnik wpływu czasopisma. Jest to standardowy wskaźnik K. Stanowi go stosunek I_p do I_g pomnożony o 100%.

$$K = \frac{I_p}{I_g} \times 100\%$$

gdzie: I_p - impact factor

I_g - impact factor dziedziny wiedzy

Współczynnik K pokazuje jaki procent, w porównaniu ze wskaźnikiem wpływu I_g , który stanowi pewien wzór dla danej dziedziny, stanowi I_p [7]. Jeśli czasopismo jest przyporządkowane do dwóch lub więcej dziedzin, wtedy I_g stanowi średnia arytmetyczną poszczególnych wartości

$$I_g' = \frac{I_{g1} + I_{g2} + I_{g3} + \dots + I_{gn}}{n}$$

gdzie: I_g' - średnia wartość wskaźnika I_g

$I_1, I_2, I_3...I_g$ - I_g z poszczególnych dziedzin

n - liczba dziedzin

Dzięki tej metodyce można porównywać czasopisma z różnych dyscyplin naukowych lub innych wybranych periodyków (np. czasopisma z danego kraju). Sam "surowy" I_p pozwala na porównywanie wydawnictw ciągłych tylko w ramach jednej dyscypliny. Liczenie wskaźnika K może mieć dla bibliotek polskich praktyczne zastosowanie. Przy skromnych możliwościach finansowych metodyka ta pozwala na wybór najważniejszych i najczęściej wykorzystywanych w danej dziedzinie czasopism[8].

Analiza prenumerowanych czasopism

W 1998 roku biblioteki polskie prenumerowały 1111 tytułów indeksowanych w bazach danych JCR z wszystkich 56 dziedzin (klasyfikacja oraz nazewnictwo przyjęte za ISI).

Biblioteki polskie kupują czasopisma z wszystkich dyscyplin nauk społecznych. Największy odsetek analizowanych czasopism kupuje się w następujących dziedzinach: transporcie (*transportation* - 9 tytułów - 75% ogólnej liczby czasopism z tej dyscypliny), demografii (*demography* - 13 tytułów - 72.2%), historii i filozofii nauki (*history & philosophy of science* - 18 tytułów - 64.3%) oraz psychologia biologiczna (*psychology, biological* - 10 tytułów - 62.5%). Najmniej czasopism prenumeruje się z dziedzin: psychologii (*psychology* - 23 tytuły - 15.9%), prawa (*law* - 18 tytułów - 15.8%), pracy socjalnej (*social work* - 5 tytułów - 14.7%), pielęgniarstwa (*nursing* - 6 tytułów - 14.6%), rehabilitacji (*rehabilitation* - 7 tytułów - 14.3%) oraz psychologii psychoanalizy (*psychology, psychoanalysis* - 1 tytuł - 7.7%).

Poniższe zestawienie ukazuje liczbę prenumerowanych czasopism w poszczególnych dziedzinach.

Ilościowe dane dotyczące prenumeraty czasopism z nauk społecznych (indeksowanych w bazie danych JCR-SSE) w bibliotekach polskich

Dziedzina	Ogólna liczba badanych czasopism indeksowanych w bazie JCR-SSE	Liczba czasopism prenumerowanych
1. Anthropology	51	15
2. Archaeology	14	8
3. Area Studies	38	17
4. Business	52	21
5. Business, Finance	39	13
6. Communication	41	20
7. Criminology & Penology	21	8
8. Demography	18	13
9. Economics	167	46
10. Education & Educational Research	110	27
11. Education, Special	23	5
12. Environmental Studies	45	17
13. Ergonomics	15	8
14. Ethnic Studies	9	2
15. Family Studies	35	10
16. Geography	31	15
17. Geriatrics & Gerontology	27	8
18. Health Policy & Services	42	15
19. History	19	8
20. History & Philosophy of Science	28	18
21. History of Social Sciences	19	6
22. Industrial Relations & Labor	20	11
23. Information Science & Library Science	68	27
24. International Relations	59	13
25. Language & Linguistics	45	28
26. Law	114	18

27. Management	64	13
28. Medicine, Legal	18	17
29. Nursing	41	6
30. Philosophy	22	9
31. Planning & Development	42	21
32. Political Science	84	24
33. Psychiatry	101	23
34. Psychology	145	23
35. Psychology, Applied	50	15
36. Psychology, Biological	16	10
37. Psychology, Clinical	92	18
38. Psychology, Developmental	49	14
39. Psychology, Educational	38	17
40. Psychology, Experimental	73	27
41. Psychology, Mathematical	13	3
42. Psychology, Psychoanalysis	13	1
43. Psychology, Social	45	19
44. Public Administration	28	11
45. Public Environmental & Occupational	51	14
46. Rehabilitation	49	7
47. Social Issues	40	15
48. Social Sciences, Biomedical	15	5
49. Social Sciences, Interdisciplinary	70	23
50. Social Sciences, Mathematical Methods	27	15
51. Social Work	34	15
52. Sociology	101	37
53. Substance Abuse	20	4
54. Transportation	12	9
55. Urban Studies	28	9
56. Women's Studies	21	4

Badanie wykazało, iż w bibliotekach polskich znaleźć można czasopisma z wszystkich dziedzin wiedzy.

Jeśli chodzi o czasopisma nie prenumerowane w bibliotekach polskich, to wśród 590 periodyków ponad 400 przynależy do przedziałów o najniższym K' (poniżej 30%), co pozwala na ostrożny wniosek, iż biblioteki kupują czasopisma najlepsze. Szczegółowa analiza poszczególnych dziedzin ukaże najlepiej "zaopatrzone" dziedziny w czasopisma zagraniczne.

Krótką charakterystyką wszystkich dziedzin pod kątem prenumerowanych czasopism może ułatwić decyzje, zwłaszcza w ośrodkach specjalizujących się w danej dyscyplinie. Analiza ta ma na celu sprawdzenie, które periodyki są kupowane oraz zasugerowanie, jakie ewentualnie nowe tytuły biblioteki mogą brać pod uwagę w przyszłości.

Anthropology - wśród 15 prenumerowanych czasopism zabrakło 3 tytułów o wysokim wskaźniku K' - *Journal of Material Culture* (104.3%), *Yearbook of Physical Anthropology* (81.4%) oraz *Medical Anthropology Quarterly* (59.0%).

Archaeology - prenumeratą objęta jest większość dobrych czasopism, wśród tych najlepszych zabrakło: *Journal of Field Archaeology* (68.9%) oraz *Archaeologisches Nachrichtenblatt* (67.3%).

Area Studies - prenumeratą nie objęte jest najlepsze czasopismo w tej dziedzinie - australijskie *China Journal* (134.4%)

Business - prenumerowanych jest 18 z 20 najlepszych periodyków w tej dziedzinie. Brak jedynie *Academy of Management Journal* (92.1%) oraz *Marketing Science* (42.6%).

Business, finance - podobnie jak w przypadku biznesu, prenumeratą objęte są prawie wszystkie czasopisma z wysokim K' .

Communication - z pierwszych 15 periodyków prenumeratą nie objęte są tylko 3 czasopisma: *Public Culture* (52.5%), *Telecommunications Policy* (51.1%) oraz *International Journal of Conflict Management* (41.9%).

Criminology & Penology - biblioteki polskie kupują 8 tytułów o wysokim K' .

Demography - prenumeratą objęto najlepsze czasopisma w tej dziedzinie.

Economics - spośród 39 czasopism o najwyższym K' prenumeratą nie objęte są zaledwie 3: *Journal of Economic Perspectives* (67.9%), *Health Economics* (48.4%) oraz *Journal of Risk and Uncertainty* (39.3%).

Education & Educational Research - większość najlepszych czasopism jest prenumerowana przez biblioteki polskie, wśród nich nie znalazło się jedynie czasopismo na drugim miejscu pod względem K' - *Review of Research in Education* (103.9%) oraz *Journal of the Learning Sciences* (67.5%).

Education, Special - brak w Polsce podstawowych czasopism z tej dziedziny.

Environmental Studies - spośród najlepszych czasopism brak wielu tytułów, m.in.: *Environment and Planning D-Society & Space* (119.8%), *Urban Studies* (68.0%), *Environmental History* (67.3%), *Environment & Urbanization* (66.1%) natomiast prenumeratą objętych jest wiele periodyków z K' ok. 20%.

Ergonomics - z najważniejszych czasopism w tej dziedzinie można skorzystać w bibliotekach polskich.

Ethnic Studies - biblioteki kupują tylko 2 tytuły z tej dziedziny.

Family Studies - brak kilku ważnych periodyków: *Child Abuse & Neglect* (117.5%), *Future of Children* (73.3%), *Children And Youth Services Review* (57.7%), *Family Relations* (56.9%).

Geography - prenumerata obejmuje większość czasopism podstawowych. *Geriatrics & Gerontology* - lista prenumeraty nie obejmuje *Psychology And Aging* (78.7%). *Health Policy & Services* - wśród 14 najlepszych czasopism brakuje jedynie 3: *Future of Children* (73.3%), *Health Economics* (57.8%), *Medical Care Research and Review* (52,4%).

History - ważne czasopisma historyczne znajdują się na liście prenumeraty.

History & Philosophy of Science - dziedzina ta jest bogato reprezentowana w postaci najlepszych periodyków. Spośród tych najlepszych brakuje: *Isis* (97.6%), *Bulletin of the History of Medicine* (95.7%) oraz *British Journal for the History of Science* (70.9%).

History of Social Sciences - 3 najważniejsze czasopisma znajdują się w Polsce.

Industrial Relations & Labor - z 10 tytułów o najwyższym K' tylko jeden nie jest kupowany przez biblioteki polskie - *European Journal of Industrial Relations* (90.7%).

Information Science & Library Science - większość najlepszych czasopism jest kupowanych przez polskie biblioteki.

International Relations - wśród czasopism podstawowych w tej dziedzinie brak jednego: *Security Studies* (79.8%).

Language & Linguistics - większość dobrych czasopism jest ujęta prenumeratą, z ważnych brak jedynie *Language And Cognitive Processes* (49.5%).

Law - dobór czasopism prawniczych do prenumeraty wydaje się dość przypadkowy, brak kilku ważnych tytułów, za to znaleźć można kilka czasopism o niewysokim wskaźniku K' .

Management - prenumerata obejmuje wiele czasopism z najwyższym K' , brak jedynie: *Academy of Management Journal* (92.1%) oraz *Human Resource Management* (70.4%).

Medicine, Legal - wśród czasopism podstawowych prenumerata objęła 3 tytuły.

Nursing - brak najlepszych czasopism z tej dziedziny, zajmujących cztery pierwsze miejsca na liście pod względem K' : *Quality of Life Research* (107.8%), *Advances in Nursing Science* (102.1%), *Birth-Issues In Perinatal Care* (83.3%), *Research in Nursing & Health* (77.4%).

Philosophy - w decyzjach związanych z prenumeratą warto uwzględnić *Kennedy Institute of Ethics Journal* (66.3%) oraz *Journal of the Philosophy of Sport* (47.5%).

Planning & Development - wśród 14 czasopism o najwyższym K' prenumeratą nie objęto 3: *Journal of Rural Studies* (82.5%) *Housing Policy Debate* (73.5%) i *Journal of Planning Education And Research* (66.1%).

Political Science - większość czasopism podstawowych dla tej dziedziny można odnaleźć w bibliotekach polskich, z wyjątkiem *American Journal of Political Science* (85.0%).

Psychiatry - 12 periodyków o najwyższym K' jest kupowanych przez polskie biblioteki.

Psychology - 7 najlepszych czasopism objęto prenumeratą.

Psychology, Applied - wśród listy prenumerowanych brak wielu dobrych czasopism, m.in.: *Journal of Vocational Behavior* (98.1%), *Child Abuse & Neglect* (87.3%) oraz *Journal of Counseling Psychology* (78.8%).

Psychology, Biological - większość czasopism objęta prenumeratą.

Psychology, Clinical - spośród czasopism o $K' > 50\%$ brak ponad połowy tytułów, m.in.: *Health Psychology* (82.4%), *Neuropsychology* (70.7%) oraz *Clinical Psychology-Science and Practice* (65.1%).

Psychology, Developmental - wśród 8 tytułów o najwyższym K' brak tylko *Psychology and Aging* (78.7%).

Psychology, Educational - prenumeratą objętych jest kilka przypadkowych czasopism, brak *Educational Psychologist* (90.1%), *Journal of Counseling Psychology* (78.8%), *Journal of the Learning Sciences* (67.5%) i innych.

Psychology, Experimental - spośród 19 czasopism o $K' < 50.0\%$ brak 7, m.in.: *Advances in Experimental Social Psychology* (135.7%), *Learning & Memory* (127.3%) oraz *Cognitive Neuropsychology* (90.6%).

Psychology, Mathematical - na 14 czasopism prenumerata obejmuje tylko 3 tytuły, znajdujące się na miejscu drugim, siódmym i jedenastym pod względem K' .

Rehabilitation - z tej dziedziny prenumerowana jest niewielka ilość czasopism, brak wielu czasopism podstawowych.

Social Issues - większość czasopism o wysokim K' można odnaleźć w Polsce, listę prenumerowanych uzupełnić można o: *Journal of Social Policy* (67.9%), *Kennedy Institute of Ethics Journal* (66.3%) oraz *Social Politics* (61.5%).

Social Sciences, Biomedical - 4 czasopisma o najwyższym K' objęte są prenumeratą.

Social Sciences, Interdisciplinary - wśród czasopism najlepszych brak *Research in Organizational Behavior* (161.7%) oraz *Future of Children* (73.3%).

Social Sciences, Mathematical Methods - prenumerata nie objęła ważnych dla tej dziedziny *Journal of Mathematical Psychology* (59.2%) oraz *Psychometrika* (58.6%).

Social Work - spośród pierwszych dziesięciu prenumerowane są tylko 3 tytuły.

Sociology - z najlepszych czasopism z tej dziedziny można skorzystać w Polsce.

Substance Abuse - prenumerata objęła 2 tytuły z pierwszej dziesiątki.

Transportation - prawie wszystkie czasopisma podstawowe są prenumerowane w bibliotekach polskich.

Urban Studies - wśród periodyków najlepszych brak *Urban Affairs Review* (80.0%) i *Housing Policy Debate* (73.5%).

Women's Studies - wśród czasopism prenumerowanych powinny się znaleźć: *Social Politics* (61.5%), *Feminist Review* (59.2%) oraz *Feminist Studies* (49.6%).

Przeprowadzona analiza wykazała, iż w bibliotekach polskich znaleźć można wiele dobrych czasopism z każdej dziedziny. Wśród czasopism najlepszych, o najwyższym K' brakuje zaledwie kilku czasopism, natomiast z reguły nie są kupowane słabe periodyki o niskim wskaźniku K'. Krótka charakterystyka każdej z dyscyplin pozwoliła na ukazanie listy najważniejszych "braków", czyli tych czasopism, które ze względu na swój podstawowy dla danej dziedziny charakter, powinny zostać prenumerowane w Polsce. Lista taka może stanowić odpowiedź co warto kupić lub z czego zrezygnować. Najwięcej najlepszych czasopism objętych prenumeratą dotyczy biznesu (*business*), ekonomiki (*economics*), zarządzania (*management*), nauk politycznych (*political science*), badań nad edukacją (*education & educational research*), stosunków międzynarodowych (*international relations*), socjologii (*sociology*). Stosunkowo mało czasopism o dużej wartości K' z: rehabilitacji (*rehabilitation*), pracy społecznej (*social work*), psychologii psychoanalizy (*psychology, psychoanalysis*), psychologii wychowawczej (*psychology educational*), psychologii eksperymentalnej (*psychology, experimental*), pielęgniarstwa (*nursing*), studiów etnicznych (*ethnic studies*), studiów nad środowiskiem (*environmental studies*).

Prenumerata czasopism w 13 uniwersytetach i Wyższej Szkole Biznesu z Nowego Sącza

W 1998 roku biblioteki polskie prenumerowały 1111 czasopism z wszystkich dziedzin. Informacje dotyczące prenumeraty pochodzą z Centralnego Katalogu Czasopism Zagranicznych. W tym roku czasopisma z nauk społecznych kupowało 211 ośrodków. Dane dotyczące uniwersytetów, które w Katalogu kryją się pod różnymi siglami zostały scalone, co dało 170 bibliotek. Wśród nich najwięcej tytułów prenumerowały uniwersytety oraz uczelnie o profilu ekonomicznym.

Wśród uniwersytetów dominują:

- Uniwersytet Warszawski - 303 tytułów,
- Katolicki Uniwersytet Lubelski - 272 tytułów,
- Uniwersytet Jagielloński - 204 tytuły,
- Uniwersytet Łódzki - 148 tytułów,
- Uniwersytet Gdański - 113 tytułów.

Jeśli chodzi o uczelnie ekonomiczne, to najwięcej prenumerują:

- Wyższa Szkoła Biznesu w Nowym Sączu - 242 tytuły,
- Szkoła Główna Handlowa - 179 tytułów,
- Akademia Ekonomiczna w Poznaniu - 98 tytułów,
- Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu - 75 tytułów.
- Akademia Ekonomiczna w Krakowie - 73 tytuły

Czasopisma z nauk społecznych są także kupowane przez politechniki (Politechnika Wrocławska - 34 czasopisma), akademie medyczne, wyższe szkoły pedagogiczne, instytuty Polskiej Akademii Nauk, muzea, ministerstwa oraz wiele innych. Liczbą prenumerowanych czasopism wyróżniają się:

- Biblioteka Narodowa - 97 tytułów,
- Biblioteka Sejmowa - 59 tytułów,
- Instytut Psychiatrii i Neurologii - 38 tytułów,
- Główna Biblioteka Lekarska - 36 tytułów,
- Centralna Biblioteka Statystyczna - 35 tytułów,
- Politechnika Wrocławska - 34 tytuły,
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych - 32 tytuły,
- Instytut Nauk Prawnych PAN - 30 tytułów,
- Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej - 29 tytułów,
- Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego - 25 tytułów,
- Narodowy Bank Polski - 26 tytułów,
- Instytut Zachodni w Poznaniu - 24 tytuły,
- Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie - 23 tytuły,
- Akademia Medyczna w Poznaniu - 23 tytuły,
- Ambasada Stanów Zjednoczonych - 22 tytuły,
- Instytut Biologii Doświadczalnej PAN - 21 tytuły,
- Akademia Ekonomiczna w Katowicach - 21 tytuły,
- Instytut Medycyny Pracy - 20 tytułów,
- Książnica Pomorska w Szczecinie - 19 tytułów,
- Instytut Psychologii PAN - 18 tytułów,
- Akademia Teologii Katolickiej - 18 tytułów,
- Biblioteka Śląska - 17 tytułów,
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna z Zielonej Góry - 17 tytułów.

Do dalszej analizy wybrano uniwersytety, jako ośrodki skupiające badania nad różnorodnymi dyscyplinami nauk społecznych. Przyjęto strukturę uczelni istniejącą w 1998 roku, dlatego wśród 13 uniwersytetów brak Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego oraz Uniwersytetu im. Kardynała Wyszyńskiego. W badaniach wzięto też pod uwagę jedną szkołę niepaństwową - Wyższą Szkołę Biznesu z Nowego Sącza, która dysponuje bardzo dużym zbiorem czasopism (242 prenumerowane tytuły), co stawia tę uczelnię na trzecim miejscu wśród 170 bibliotek pod względem liczby czasopism z zakresu nauk społecznych, prenumerowanych przez te biblioteki w 1998 roku. Jednocześnie warto zauważyć, iż jest to jedyna uczelnia niepaństwowa, która prenumeruje czasopisma zagraniczne. Poniżej zostanie przedstawiona charakterystyka prenumeraty na każdej z 14 uczelni.

A. Uniwersytet Warszawski

Uniwersytet Warszawski prenumeruje 303 czasopisma. Na tę liczbę złożyły się tytuły prenumerowane przez Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego oraz 22 jednostki Uniwersytetu (wydziały, instytuty, ośrodki). Każda z nich ma w Katalogu Centralnym własne siglum, więc informacje o prenumeracji wyszukiwane były według 22 siglów. Były to następujące jednostki: WA U - Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, WA 862 - Centre de Civilisation Française, WA 772 - Instytut Nauk Ekonomicznych, WA 851 - Ośrodek Studiów Amerykańskich, WA 865 - Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, WA 8 - Wydział Historyczny. Instytut Archeologii, WA 854 - Wydział Historyczny. Instytut Archeologii, WA 5 - Wydział Historyczny. Instytut Historyczny, WA 855 - Wydział Historyczny. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, WA 859 - Wydział Historyczny. Katedra Etnologii o Antropologii Kulturowej, WA 852 Wydział Neofilologii. Instytut Anglistyki, WA 873 - Wydział Neofilologii. Instytut Lingwistyki Stosowanej, WA 762 - Wydział Neofilologii. Instytut Orientalistyczny, WA 880 - Wydział Pedagogiczny, WA 871 - Wydział Polonistyki. Instytut Języka Polskiego, WA 882 - Wydział Prawa i Administracji, WA 884 - Wydział Profilaktyki, Resocjalizacji i Problemów Społecznych, WA 883 - Wydział Psychologii, WA 781 - Wydział Zarządzania, WA 902 - Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, WA 322 - Wydział Filozofii i Socjologii, WA 857 - Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych. Dane do analizy zostały scalone dla całego Uniwersytetu. Niektóre z czasopism odnaleźć można było w kilku egzemplarzach, ale na liście prenumerowanych czasopism zostały ujęte tylko raz. Spośród 303 tytułów 90, to czasopisma z K' powyżej 50%. Periodyki najsłabsze ($K' < 10\%$), stanowią 16% całości prenumerowanych (50 tytułów). Jeśli chodzi o tematykę, to biblioteki najczęściej czasopism kupują z ekonomii (*economics* - 43 tytuły), językoznawstwa (*language & linguistics* - 23), psychologii (*psychology* - 23), prawa (*law* - 22) oraz bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (*information science & library science* - 22). Brak czasopism dotyczących ergonomii (*ergonomics*), studiów etnicznych (*ethnic studies*), pielęgniarstwa (*nursing*), zdrowia publicznego (*public environmental & occupational health*), społecznych aspektów medycyny (*social sciences, biomedical*), pracy społecznej (*social work*) oraz transportu (*transportation*).

B. Katolicki Uniwersytet Lubelski

Katolicki Uniwersytet Lubelski wraz z Filią w Stalowej Woli prenumeruje 272 tytuły. Wyszukiwania prenumeraty odbywały się za pomocą dwóch siglów: LUBL KUL - Katolicki Uniwersytet Lubelski, STWOLA 2 - Katolicki Uniwersytet Lubelski - Lublin . Filia Wydziału Nauk Społecznych w Stalowej Woli. Wśród 272 prenumerowanych czasopism 57 to periodyki o najwyższym K' (powyżej 50%), a 52 tytuły, to czasopisma o najniższej wartości wskaźnika K' . Katolicki Uniwersytet Lubelski najczęściej czasopism prenumeruje z następujących dziedzin: socjologii (*sociology* - 37 tytułów), psychologii (*psychology* - 33), ekonomii (*economics* - 28), planowania (*planning & development* - 18), nauk politycznych (*political science* - 16), historii i filozofii nauki (*history & philosophy of science* - 15), filozofii (*philosophy* - 15), językoznawstwa (*language & linguistics* - 15), psychiatrii (*psychiatry* - 15) oraz interdyscyplinarnych nauk społecznych (*social sciences, interdisciplinary* - 15). Uczelnia ta nie prenumeruje czasopism z pedagogiki specjalnej (*education, special*), psychologii matematycznej (*psychology, mathematical*), rehabilitacji (*rehabilitation*) oraz transportu (*transportation*).

C. Wyższa Szkoła Biznesu w Nowym Sączu

Uczelnię tę reprezentuje w Katalogu Centralnym jedno siglum - NSĄCZ 3. Prenumeratą objęto 242 tytuły czasopism. Wśród tej liczby 34% (82 tytuły), to czasopisma najlepsze, o $K' > 50\%$ i tylko 29 czasopism o niedużej wartości K' (poniżej 10%). Jeśli chodzi o profil tematyczny, to prenumerowane czasopisma dotyczą głównie ekonomii (*economics* - 26 tytułów), biznesu (*business* - 20), zarządzania (*management* - 18), co jest zgodne z profilem uczelni, ale także nauk politycznych (*political science* - 17), socjologii (*sociology* - 17), badań nad edukacją (*education & educational research* - 14) komunikacją (*communication* - 14) oraz 44 innych dyscyplin nauk społecznych. Brak jedynie

czasopism z historii i filozofii nauki (*history & philosophy of science*), archeologii (*archaeology*), transportu (*transportation*), ergonomii (*ergonomics*), psychologii biologicznej (*psychology, biological*).

D. Uniwersytet Jagielloński

Biblioteka Jagiellońska wraz z bibliotekami niektórych jednostek. Dla Uniwersytetu Jagiellońskiego były to: KR U - Biblioteka Jagiellońska, KR 152 - Instytut Psychologii, KR 206 - Instytut Filologii Angielskiej, KR 96 - Collegium Medicum, KR 299 - Collegium Medicum. Instytut Zdrowia Publicznego, KR U24 - Instytut Filozofii, KR U22 - Instytut Geografii, KR U19 - Instytut Nauk Politycznych, KR U28 - Instytut Socjologii, KR 238 - Ośrodek Badań Prasoznawczych, KR U8 - Wydział Prawa i Administracji, KR U25 - Instytut Etnologii, KR U9 - Instytut Wynałazczości i Ochrony Środowiska. Prenumeratą objęto 204 tytuły, z czego 34 to czasopisma najlepsze ($K' > 50\%$). Słabe czasopisma stanowią około 20% prenumerowanych. Jeśli chodzi o tematykę zbioru to dominują następujące dyscypliny: bibliotekoznawstwo i informacja naukowa (*information science & library science* - 17 tytułów), psychologii (*psychology* - 16), socjologii (*sociology* - 16), ekonomii (*economics* - 14), zdrowia publicznego (*health policy & services* - 11) oraz psychologii eksperymentalnej (*psychology, experimental* - 10). Brak na Uniwersytecie czasopism poświęconych: transportowi (*transportation*), studiom urbanistycznym (*urban studies*), studiom nad kobietą (*women's studies*), rehabilitacją (*rehabilitation*), stosunkom przemysłowym (*industrial relations*), badaniom nad edukacją (*education & educational research*), pedagogice specjalnej (*education special*), psychologii psychoanalizy (*psychology, psychoanalysis*) oraz studiom etnicznym (*ethnic studies*).

E. Uniwersytet Łódzki

Uniwersytet Łódzki kupuje 148 czasopism. Wyszukiwanie odbywało się przy pomocy 3 siglów: Ł U - Uniwersytet Łódzki, Ł 7 - Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny oraz Ł 146 - Instytut Socjologii.

Prenumerowane czasopism należą do 39 dyscyplin nauk społecznych, z czego prawie 1/3 (42 tytuły) stanowią czasopisma o najwyższym K' . Najsłabsze czasopisma wśród prenumerowanych, to tylko 22 periodyki. W bibliotekach uniwersyteckich najwięcej czasopism można znaleźć z ekonomii (*economics* - 33), bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (*information science & library science* - 17), socjologii (*sociology* - 13) oraz zarządzania (*management* - 11). Brak czasopism z dziedzin związanych ze zdrowiem i jego ochroną (*nursing, psychiatry, substance abuse, psychology, developmental, rehabilitation*), pedagogiką specjalną (*education, special*), archeologią (*archaeology*), transportem (*transportation*).

F. Uniwersytet Gdański

Uniwersytet Gdański (siglum GD U) prenumeruje 113 tytułów wydawnictw ciągłych, z czego najlepszych jest ponad 30%, czyli 32 tytuły, a czasopism o K' poniżej 10% 12 tytułów. Wśród dziedzin reprezentowanych przez czasopisma najwięcej tytułów występuje z ekonomii (*economics* - 32), biznesu (*business* - 11), bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (*library science & information science* - 8) oraz stosunków międzynarodowych (*international relations* 8). Uniwersytet nie kupuje czasopism z 20 dziedzin, między innymi: kryminologii (*criminology & penology*), antropologii (*anthropology*), filozofii (*philosophy*), archeologii (*archaeology*) i ergonomii (*ergonomics*).

G. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Uniwersytet (siglum POZN U) kupuje 103 czasopisma z 30 dyscyplin nauk społecznych. 30 spośród nich, to periodyki o wysokim wskaźniku K' , a 14 tytułów miało $K' < 10\%$. Jeśli chodzi o tematykę zbioru, to dominującymi dziedzinami były: bibliotekoznawstwo (*information science & library science* - 13), nauki polityczne (*political science* - 11), językoznawstwo (*language & linguistics* - 11) i geografia (*geography* - 10). Wśród czasopism prenumerowanych brak reprezentacji m.in.: demografii (*demography*), kryminologii (*criminology & penology*), zagadnień społecznych (*social issues*), studiów nad rodziną (*family studies*), biznesu (*business*), zarządzania (*management*) i innych.

H. Uniwersytet Wrocławski

Informacje w Katalogu Centralnym o prenumeracie czasopism zagranicznych dla Uniwersytetu wyszukiwane były przy pomocy 2 siglów: WR U - Uniwersytet Wrocławski oraz WR 180 - Uniwersytet Wrocławski. Instytut Matematyczny. Prenumeratą objęto 94 czasopisma z 31 dziedzin nauk społecznych, 27 z nich to periodyki o ustalonej renomie, stojące w rankingu według K' na najwyższych miejscach, natomiast 12 lokuje się najniżej w rankingu. Kupowane czasopisma dominowały w

następujących dziedzinach: bibliotekoznawstwo i informacja naukowa (*information science & library science* - 10), psychologia społeczna (*psychology, social* - 10), psychologia (*psychology* - 10), nauki polityczne (*political science* - 8) oraz ekonomia (*economics* - 8). Brak na Uniwersytecie czasopism reprezentujących zagadnienia społeczne (*social issues*), pracę społeczną (*social work*), studia nad rodziną (*family studies*), planowanie (*planning & development*), pedagogikę specjalną (*education, special*) i inne.

I. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Uniwersytet prenumeruje 63 czasopisma. Informacje w Katalogu Centralnym wyszukiwane były przy pomocy 4 siglów: LUBL U - Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej, LUBL 24 - Wydział Biologii i Nauk o Ziemi, LUBL 3 - Wydział Prawa i Administracji oraz RZESZ 7 - Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej. Filia w Rzeszowie. Czasopisma te należą do 34 dziedzin. Spośród 63 tytułów 20, to periodyki o $K' > 50\%$, natomiast 7 tytułów, to czasopisma najsłabsze. Spośród tej liczby najwięcej czasopism kupuje się z zakresu: językoznawstwa (*language & linguistics* - 10), stosunków międzynarodowych (*international relations* - 6), psychologii (*psychology* - 5), badań nad edukacją (*education & educational research* - 5) oraz psychologii klinicznej (*psychology, clinical* - 5). Nie ma, wśród prenumerowanych, periodyków z filozofii (*philosophy*), komunikacji (*communication*), stosunków przemysłowych (*industrial relations*), studiów nad rodziną (*family studies*) i innych.

J. Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Uniwersytet (siglum TOR U) prenumeruje 61 czasopism z 28 dziedzin, z czego połowę stanowią wydawnictwa o $K' > 50\%$, a najsłabsze periodyki, to jedynie 9 tytułów. Jeśli chodzi o tematykę, to najwięcej czasopism (12) jest kupowanych z ekonomii (*economics*), a także z psychologii eksperymentalnej (*psychology, experimental* - 7), prawa (*law* - 6), socjologii (*sociology* - 6) i bibliotekoznawstwa (*information science & library science*). Brak czasopism ze studiów regionalnych (*area studies*), planowania (*planning & development*), administracji publicznej (*public administration*), komunikacji (*communication*), historii i filozofii nauki (*history & philosophy of science*), studiów nad rodziną (*family studies*) i innych.

K. Uniwersytet Śląski

Uniwersytet (siglum KAT U) prenumeruje 44 czasopisma z 17 dyscyplin nauk społecznych. Spośród nich prawie 40% to czasopisma najlepsze, a 8 tytułów odznaczało się najniższym K' . Najwięcej czasopism - 8 tytułów - kupowanych jest z zakresu bibliotekoznawstwa (*information science & library science*), na dalszych miejscach pod względem ilości czasopism znajdują się: socjologia (*sociology* - 7), prawo (*law* - 5), stosunki międzynarodowe (*international relations* - 5) oraz nauki polityczne (*political science* - 5).

L. Uniwersytet Szczeciński

Uniwersytet Szczeciński (wyszukiwanie według 2 siglów: SZCZ U - Uniwersytet Szczeciński, SZCZ 2 - Biblioteka Ekonomiczna) objął w 1998 roku prenumeratą 29 czasopism, z czego połowa, to tytuły $K' > 50\%$, a tylko 2 tytuły mają $K' < 10\%$. Prenumerata dotyczyła 21 dziedzin, a spośród nich najlepiej reprezentowane są badania nad edukacją (*education & educational research* - 9), transport (*transportation* - 4), stosunki międzynarodowe (*international relations* - 3) oraz zarządzanie (*management* - 3).

M. Uniwersytet w Białymstoku

Uniwersytet (siglum BSTOK U) prenumeruje 15 tytułów z 8 dziedzin, głównie z ekonomii (*economics* - 6). Spośród nich 2 tytuły mają wskaźnik $K' > 50\%$.

N. Uniwersytet Opolski

W 1998 roku Uniwersytet (siglum OP U) prenumerował 11 czasopism z badań nad edukacją (*education & educational research* - 5), językoznawstwem (*language & linguistics* 4), psychologią wychowawczą (*psychology, educational* - 2) oraz 4 innymi dziedzinami reprezentowanymi przez jeden tytuł. Pięć czasopism, to periodyki z najwyższym *K'*.

Podsumowanie

Najwięcej czasopism z nauk społecznych prenumerowały uniwersytety, uczelnie ekonomiczne oraz Biblioteka Narodowa. Do szczegółowej analizy wybrano 14 uczelni (13 uniwersytetów oraz jedna uczelnia niepaństwowa), które w 1998 roku prenumerowały 797 czasopism z wszystkich dyscyplin nauk społecznych. Wśród nich najlepiej reprezentowane dziedziny dotyczą zagadnień, które mieszczą się w obszarze badawczym wydziałów nauk społecznych uczelni. Można tu wymienić: socjologię (*sociology*), psychologię (*psychology*) oraz językoznawstwo (*language & linguistics*). Jednakże najwięcej periodyków prenumerowanych w Polsce dotyczy dziedzin związanych z ekonomią, gospodarką i polityką. Są to ekonomia (*economics*), zarządzanie (*management*), nauki polityczne (*political science*) oraz stosunki międzynarodowe (*international relations*).

Analizowane uczelnie kupują wiele czasopism z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (*information science & library science*). Zjawisko to można zaobserwować nawet w przypadku, kiedy uczelnia nie prowadzi badań w tym zakresie. Tylko 2 uniwersytety (Uniwersytet w Białymstoku oraz Opolski) nie prenumerują czasopism z tej dyscypliny.

Wybrane uczelnie najmniej czasopism kupują z dziedzin związanych z ochroną zdrowia, psychiatrią, pielęgniarstwem i geriatrią, które w Polsce są raczej domeną akademii medycznych. Wyjątkiem jest w tym zakresie Uniwersytet Jagielloński, zapewne z powodu umiejscowienia w strukturze tej uczelni Collegium Medicum.

Uczelnie prenumerują różną ilość tytułów; od kilkuset (w przypadku Uniwersytetu Warszawskiego, Jagiellońskiego oraz Wyższej Szkoły Biznesu w Nowym Sączu) do kilkunastu (Uniwersytetu Opolski i Uniwersytetu w Białymstoku). Wykonana analiza bibliometryczna czasopism z nauk społecznych może zostać wykorzystana zwłaszcza przez uczelnie kupujące mało najlepszych, w danej dziedzinie, czasopism do bardziej przemyślanej prenumeraty.

Przypisy

[1] Artykuł niniejszy oparty jest na badaniach przeprowadzonych w ramach pracy doktorskiej pt.: *Analiza bibliometryczna czasopism zagranicznych w dziedzinie nauk społecznych*.

[2] Marakova I. (1988): *Sistema citirovanija naučnoj literatury kak sredstvo selekcii i informacii za razvitiem nauki*. Moskwa.

[3] Wrzosek I. (2000): *Analiza bibliometryczna narzędziem weryfikacji czasopism zagranicznych prenumerowanych w Bibliotece Głównej Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach*. Biuletyn GBL, 636, s.53-56.

[4] Drabek A. (2001): *Analiza zagranicznych czasopism z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na podstawie Social Sciences Citation Index / "Journal Citation Reports (SSCI/JCR). Zagadnienia Informacji Naukowej"*, 1, s.41-53.

[5] 193.59.172.222/cgi-bin/makwww.exe?BM=06.

[6] I. Marshakova-Shaikovich: *The standard Impact Factor as an evaluation tool of science fields and scientific journals*. "Scientometrics" 1996, 2, s.285.

[7] I. Marszakowa-Szajkiewicz: *Bibliometryczna analiza...*, s.58.

[8] *Tamże*, s. 57.